

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ЗБІРНИК ТЕЗ

III ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ ЗА МІЖНАРОДНОЇ УЧАСТІ

"ДИТИНА У ТРИВОЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
РОЗВИВАЛЬНІ І ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ПРАКТИКИ"

31 ТРАВНЯ - 1 ЧЕРВНЯ 2021 РОКУ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

ЗБІРНИК ТЕЗ

III ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ ЗА МІЖНАРОДНОЇ УЧАСТІ
«ДИТИНА У ТРИВОЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
РОЗВИВАЛЬНІ І ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ПРАКТИКИ»
31 травня – 1 червня 2021

УДК 37.013:364 (477)

(043.2)

П 27

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №14 від 28.05.2021 року).

Дитина у тривожному середовищі: розвивальні та відновлювальні практики: Збірник тез (31 травня – 1 червня 2021 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. – 130 с.

Рецензенти:

О. І. Власова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

А. М. Львовичкіна – доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної роботи факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Редакційна колегія:

Данилюк І. В., доктор психологічних наук, професор

Максимова Н.Ю., доктор психологічних наук, професор

Чернуха Н. М., доктор педагогічних наук, професор

Чуйко О. В., доктор психологічних наук, професор

Байдарова О.О., кандидат психологічних наук, доцент

Збірник містить матеріали, присвячені дослідженню проблеми соціальної, правової, психологічної, фізичної безпеки дитини. Науковці і практики висвітлюють питання шляхів створення та підтримки комфортного і дружнього до дитини середовища. Представлені розробки будуть корисні фахівцям соціальної роботи та соціальної педагогіки, управлінцям освітянської та соціальної сфер, представникам недержавних громадських організацій, студентам і аспірантам галузі «Соціальна робота», усім, хто цікавиться інноваційними теоріями та практиками в галузі захисту дитинства.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021

ЗМІСТ

Тетяна Алексєєнко Проблема безпеки і підліткових суїцидів у просторі медіанасилля й маніпуляцій	6
Анна Аязбаєва Мобільність дитини у соціальному середовищі	9
Ірина Бодрова Вплив гіпермедіатизації суспільства на професійне самовизначення індивіда	11
Анжела Борщевська Адиктивна поведінка підлітків в контексті тривожної реальності.....	14
Наталія Булатевич, Олена Селезньова Вплив стосунків з батьками на особливості прояву шкільної тривожності підлітків	17
Марина Васильєва-Халатнікова Соціально-педагогічні практики у сучасному інклюзивному просторі: реалії та перспективи	21
Євгенія Гладишко Перешкоди на шляху реалізації антибулінгової політики щодо створення Безпечного освітнього середовища	24
Анастасія Голотенко Кар'єрне консультування підлітків та молоді як технологія формування кар'єрної компетентності	27
Ольга Горбачевська Використання медійних ресурсів в організації культурно-дозвілєвої діяльності дітей дошкільного віку	30
Цзяхан Дун Соціальні мережі у контексті соціокультурної адаптації іноземних студентів	33
Ольга Кізь Депривація у батьківській сім'ї як загроза щасливому дитинству	36
Оксана Кікінеджи Егалітарне шкільне середовище: простір безпеки, підтримки та розвитку сучасної дитини	40
Олександра Козловська Вплив хатха-йоги на психоемоційний стан особистості	43
Олена Кравченко Моделі реабілітації співзалежних від алкогольної адикції осіб в США	46

Наталія Максимова, Юлія Красілова Умови підвищення ефективності профілактики булінгу серед підлітків	48
Лілія Мелашко, Ірина Суровцева Творення безпечного та дружнього до дитини середовища - успішний розвиток закладу освіти	50
Людмила Меленець Базовий компонент дошкільної освіти про компетентність дитини в безпечній поведінці	52
Валентин Молодиченко, Наталія Молодиченко Інтерактивні технології в процесі формування гуманістичного шкільного середовища	56
Алла Москаленко Безпечне освітнє середовище як педагогічний феном	59
Юлія Муравська Елементи сенсорної інтеграції у корекції тривожності	62
Дарія Палатна Інструменти макропрактики соціальної роботи для розвитку соціальних послуг в громадах	66
Ольга Потонська, Олена Власова Вплив дитячих страхів на особливості організації емоційної сфери дорослої людини (аспект тривожності)	70
Лариса Рень Профорієнтаційна робота з учнями у діяльності соціального педагога	73
Тетяна Семигіна «Нічого для нас без нас»: врахування позиції батьків та дітей при розробленні освітніх програм із соціальної роботи	76
Альона Слабковська Безпечне середовище усиновленої дитини	79
Ольга Столярик Підтримувальні практики у соціальній роботі зі сім'ями, що виховують дітей з аутизмом	81
Марина Ткаченко Інклюзія в родині. Роль дитячо-батьківських відносин у корекції тривожності	84
Сергій Товщик Психологічна безпека дитини в медіапросторі	87

Список використаних джерел:

1. Лисак О.Б. Освіта іноземців в Україні: сучасний стан, проблеми та маркетинговий погляд на шляхи їх подолання // Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2016. № 4
2. Закон України «Про вищу освіту»: станом від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал. — Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
3. Бочева Г. Іноземні студенти в Україні: освіта чи експлуатація? [Електронний ресурс] / Г. Бочева // Проект «Без кордонів» Центру «Соціальна Дія». — 2011. — Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1808>
4. J. Bowers-Campbell, “Cyber “pokes”: motivational antidote for developmental college readers,” *Journal of College Reading and Learning*, vol. 39, pp. 74–87, 2008
5. D. M. Boyd and N. B. Ellison, “Social network sites: definition, history, and scholarship,” *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 13, no. 1, pp. 210–230, 2007
6. H. Huijser, “Exploring the educational potential of social networking sites: the fine line between exploiting opportunities and unwelcome imposition,” *Studies in Learning Evaluation Innovation and Development*, vol. 5, no. 3, pp. 45–54, 2008.
7. M. J. Magro, S. D. Ryan, J. H. Sharp, and K. A. Ryan, “Using social networking for educational and cultural adaptation: an exploratory study,” in *Proceedings of the 15th Americas Conference on Information Systems*, p. 528, San Francisco, Calif, USA, August 2009.

Ольга Кізь. кандидат психологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

Депривація у батьківській сім'ї як загроза щасливому дитинству

Суспільство і держава повинні гарантувати безпеку для життя і здоров'я кожній дитині, забезпечувати її право на сім'ю, створювати умови для успішної адаптації в соціумі, вільний доступ до соціальних і освітніх послуг залежно від потреб, особистісно орієнтовану модель виховання. Такий підхід стане запорукою фізичного і психологічного благополуччя дитини, її віри у власні сили, здатності набувати соціальної сутності людини, творчого характеру життєдіяльності, можливості проєктувати власне майбутнє, внутрішньої відповідальності перед собою та іншими.

На сучасному етапі розвитку наукових знань проблема зростання дитини в умовах депривації недостатньо розроблена. У психології існують різні теоретичні та методологічні підходи до розкриття проблеми психічної депривації, проте наукова концепція не є

завершеною. Термінологічна строкатість зумовлює вільне трактування поняття при характеристиках різних порушень у розвитку дитини, що почасти призводить до їх сплутування у дослідженнях та описах психологічних явищ, а також до не правильного вибору корегувальних засобів впливу. Так, до прикладу, терміни «депривація» і «психічна депривація» часто вживаються як синоніми і трактуються у двох значеннях: по-перше, як втрата чогось чи когось, обмеження у чомусь; по-друге, як стан через позбавлення дитини можливості задовольняти свої потреби.

Існуючі концепції психічної депривації по-різному розкривають витоки, прояви та наслідки виховання дитини за умов відсутності можливості для задоволення базових життєвих потреб. Інтерпретація деприваційного ефекту під час його оцінки залежить від концептуальних засад психологічної школи: психоаналізу (Д. Бенджамін, Д. Берлінгхем, Дж. Боулбі, К. Вольф, Д. Віннікот, Е. Еріксон, З. Фройд, А. Фройд, Е. Фромм, Р. Шпіц); теорії наuczіння (Дж. Гевірц, У. Денніс); когнітивного підходу (А. Бандура, Дж. Брунер), транзакційного підходу (Е. Берн, М. Фін). Але представники наукових шкіл не змогли однозначно змістовно витлумачити особливості деприваційного впливу через вузьку специфіку предмета їх аналізу.

Більшість дослідників під психічною депривацією розуміють психічний стан людини, що виник унаслідок тривалої незадоволеності певних базових потреб. Проте, на думку Ю. Терлецької, психічна депривація не зводиться до психічного стану людини, позаяк є складним психічним явищем. Про психічну депривацію (певний рівень її розвитку) можна говорити лише тоді, коли в психіці людини не сформувалися повністю (відсутні) чи сформувалися частково або викривлено, чи зруйновані певні параметри психічних процесів (показники й ознаки відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, волі, емоцій, почуттів), психічних властивостей (показники й ознаки характеру, здібностей, спрямованості, чутливості, вразливості, емоційності, ригідності, реактивності та ін.), психічних утворень (показники й ознаки знань, навичок, умінь, ціннісних орієнтацій, стереотипів, переконань, пі-програми поведінки і діяльності, образу «Я», свідомості, самосвідомості та ін.) внаслідок певного чи часткового незадоволення потреб. А коли параметри складових людської психіки не відповідають нормативним, то порушується нормальне їх функціонування і вони не спроможні забезпечувати ефективність життєдіяльності суб'єкта на кожній віковій стадії його психосоціального розвитку.

Відштовхуючись від витоків слова «депривація» (у перекладі з англійської «deprivation» означає втрату чогось чи позбавлення), правомірно говорити про обмеження можливостей задоволення потреб. Уточнення «психічна» у терміні «психічна депривація» дозволяє вживати його для оцінки проявів у розвитку, їх ролі у структурі особистості дитини, яка

формується, визначення ефективних шляхів її соціальної і психологічної підтримки. Із урахуванням цього термін «депривація» доцільно вживати у контексті аналізу несприятливих умов розвитку індивіда, у яких він позбавлений можливості задовольнити ті чи інші потреби упродовж тривалого часу. Термін «психічна депривація» означає ненормалізований процес функціонування психіки чи психічний стан, який сформувався за цих несприятливих умов. Діти, котрим властивий ненормалізований процес функціонування психіки і які є носіями цього стану/явища внаслідок тривалого перебування у деприваційних умовах, підпадають під визначення «депривовані діти» [4].

Не всі діти, які не мають змоги задовольняти важливі для успішного психічного розвитку потреби через перебування у деприваційних умовах, є носіями психічної депривації. Навіть за умови уніфікованих несприятливих зовнішніх чинників, які впливають на дітей одного і того ж віку, можуть простежуватися розбіжності у психічному розвитку зростаючої особистості, що зумовлені специфікою взаємодії середовища життєдіяльності із специфічними рисами основного психічного складу кожної окремої дитини.

Деприваційні умови соціалізації дитини (від дисгармонійних стосунків у родині до втрати опіки батьків) розглядаються як провідні зовнішні чинники психопатологічного розвитку зростаючої особистості, що зумовлюють виникнення психічних та соматичних захворювань, відхилень від норми, проявів асоціальної поведінки. В умовах виховання дітей у ситуаціях сімейного неблагополуччя та незадоволення базових потреб (органічних, потреби приналежності та любові, у безпеці, у нових враженнях тощо) і звуження на ранніх етапах онтогенезу соціального поля активності призводять до формування депривованої особистості зі специфічним ставленням до світу, діяльності, оточуючих, до себе [2]. Ускладнена спадковість, несприятливе протікання внутріутробного дозрівання, важкі умови життя в ранньому дитинстві підвищують ризик появи у дітей психічних і соматичних порушень.

Як правило, різноваріантні феноменологічні прояви психічної депривації співіснують чи накладаються один на одного, що ускладнює процес диференціації дітей. Але принципово однозначним є те, що врахування різних варіантів розвитку дітей в умовах депривації у батьківській сім'ї дозволить фахівцям вибрати шлях їх соціально-психологічного супроводу, який буде адекватним особистісному, соціальному і психофізіологічному статусу депривованої дитини.

В умовах депривації повноцінних батьківсько-дитячих взаємин зростають діти із дисфункційних сімей. Порушення повноцінного функціонування сімейної системи призводить до створення несприятливого морально-психологічного клімату для повноцінного розвитку особистості дитини у процесі її виховання і соціалізації на кожній віковій стадії психосоціального розвитку. Відсутність батьківської любові, сімейного тепла,

турботи, емоційного контакту, емпатійного і діалогічного спілкування слугує причиною глибоких дитячих переживань, депресії, тривожності, відчуження, агресії, дитячих страхів, низьких показників саморегуляції, девіантних проявів, суїцидів [1].

Діти-свідки чи жертви насильницьких дій у батьківській сім'ї копіюють модель кривдницької поведінки агресора та відтворюють поведінкові матриці у власній поведінці, чинячи насильницькі дії у середовищі однолітків і новому соціальному оточенні, реалізуючи таким чином потребу у відреагуванні негативних емоцій, захисті психологічної безпеки. Будь-який вид жорстокого поводження з дітьми у дисфункційній сім'ї шкодить фізичному, психічному, психологічному здоров'ю дитини. Потрібен час, аби залікувати фізичні рани, але ще більше часу і зусиль потрібно для того, аби залікувати зранену психіку і душу депривованої дитини, що постраждала від насильства.

Визнання дитини рівноправною особистістю, подолання стереотипів батьківського ставлення до неї як до своєї власності, сприйняття її як повноцінного учасника сімейних взаємин, а також безумовна любов і прийняття у сукупності сприятимуть психологічному комфорту, захищеності, безпеці, задоволеності потреб і стануть фундаментом для щасливого дитинства [3].

Вирішення проблем дітей із досвідом проживання у деприваційних умовах дисфункційних сімей вбачаємо у виявленні таких сімей, вчасному наданні дітям та членам їхніх родин соціальної і психологічної допомоги задля припинення деструктивного впливу сімейних дисфункцій. Сучасна українська сім'я потребує радикальної зміни її статусу у суспільстві, всебічної дієвої допомоги з боку держави та освітніх, громадських, релігійних структур. Стратегічною метою сімейної політики в Україні має бути зміцнення інституту сім'ї шляхом підтримки моделі соціально, економічно та духовно самодостатньої родини, що побудована на паритетних засадах, забезпечує рівні можливості особистісної самореалізації для кожного члена. Важливим є забезпечення доступності та розвитку послуг сім'ям з дітьми на рівні громади задля попередження депривування дітей у родинному колі.

Список використаних джерел:

1. Кізь О.Б. Дисфункційна сім'я як середовище депривування дитини. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) «SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT №7» (30-31.07.2018) m. Valletta (Republic of Malta) – Warszawa: Sp. z o.o. "Diamond trading tour", 2018. str. 82-84.

2. Кізь О.Б. Соціально-психологічний супровід депривованої дитини в контексті попередження девіантної поведінки: від депривації до життєздійснення. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і

міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. С.211–231.

3. Кулинич Х., Мухіна І., Кізь О. Попередження насилля в сім'ї: роль учителя початкової школи в організації просвітницької роботи з батьками учнів. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль : Вид-во «Стереарт», 2014. С. 329-333.

4. Сучасні соціокультурні та психолого-педагогічні координати розвитку дитини : Матеріали Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції (19-20 квітня 2018 року, м. Тернопіль) / За заг. ред. Б. Б. Буяка, В. М. Чайки, М. О. Орап. Тернопіль : Вид-во Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2018. С. 56-60.

Оксана Кікінежді, докторка психологічних наук, професорка
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Егалітарне шкільне середовище : простір безпеки, підтримки та розвитку сучасної дитини

В умовах євроінтеграції і розбудови Нової української школи виявлення психолого-педагогічних механізмів створення егалітарно-освітнього середовища як безпечного, дружнього до дитини, в якому забезпечується повноцінний розвиток особистості, незалежно від її статі, віку, дієздатності, раси, культури, віросповідання, етнічності тощо, «майбутня життєва траєкторія людини» (В. Кремень) є гостро затребуваною проблемою сьогодення і суголосною чинним нормативно-правовим освітнім документам. Зокрема, метою Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020), є формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки.

Отримання Україною офіційного статусу учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх та затвердження урядом Плану заходів партнерства створило підґрунтя для просвітницької діяльності з питань гендерної рівності в закладах освіти згідно із Законом про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків (2005 р.) Зокрема, у чинних документах зазначається, що Міністерство освіти і